

Hatefulle ytringer- Strl. § 185

Juridisk oppgave

**BACHELOROPPGAVE (BOPPG30)
Politihøgskolen
2018**

Kand.nr: 5 og 6

Antall ord: 8118 (inkl. fotnoter)

Innholdsfortegnelse

1. INNLEDNING	3
1.1 TEMA	3
1.2 PROBLEMSTILLING	5
1.3 YTRINGSFRIHET.....	5
2. RETTSKILDER OG METODE	6
3. HOVEDDEL	7
3.1 INNLEDNING	7
3.2 STRAFFBARHETSVILKÅRENE.....	8
3.2.1 <i>Legalitetsprinsippet</i>	9
3.2.2 <i>Subjektiv skyld</i>	10
3.2.3 <i>Villfarelse</i>	11
3.3 DEN OBJEKTIVE GJERNINGSBESKRIVELSEN	11
3.3.1 <i>Ordlyden i straffeloven § 185</i>	11
3.3.2 <i>Ytringen må være diskriminerende eller hatefull</i>	12
3.3.3 <i>Bruk av symboler</i>	14
3.3.4 <i>Ytringen må diskriminere noen ut i fra bestemte kriterier</i>	15
3.3.5 <i>Det må være fremsatt en ytring- offentlig eller overfor en som rammes av ytringen i andres nærvær</i>	19
3.3.6 <i>Interesseavveiningen mellom ytringsfriheten og hatefulle ytringer</i>	22
4. AVSLUTNING/ OPPSUMMERING	25
5. LITTERATURLISTE	27

1. Innledning

1.1 Tema

Temaet for denne bacheloroppgaven er hatefulle og diskriminerende ytringer, som er regulert i Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (heretter straffeloven eller strl.) § 185. Straffeloven av 2005 som trådte i kraft 1.oktober 2015¹ medførte noen endringer i forhold til strl. § 135 a i straffeloven av 1902. Reguleringen av bestemmelsen er ikke endret vesentlig fordi mange av vilkårene allerede var å finne i Lov 22. mai 1902 nr. 10 om straff fra før. Strl. § 185 om hatefulle ytringer erstatter strl. § 135 a i 1902 loven.²

Hatkriminalitet, eller hatkrim som det også blir omtalt som, er ikke et nytt fenomen. Selv om det de siste årene har blitt et større fokus på dette temaet, er mørketallene trolig fortsatt høye³. Dette kan trolig ha noe å gjøre med at mangfoldet av mennesker i samfunnet generelt ikke vet nok om hva begrepet innebærer. I tillegg er det av betydning hvorvidt hatkriminalitet blir gjenkjent av polititjenestepersoner slik at de kan forfølge og eksempelvis registrere disse sakene i politiets anmeldelses- og rapportsystem BL⁴.

Etter politiloven § 2 nr. 3 skal politiet ”avdekke og stanse kriminell virksomhet og forfølge straffbare forhold”.⁵ I rundskrivet til Riksadvokaten fra 2016 som omhandler mål og prioriteringer for straffesaksbehandling for politiet og statsadvokaten er det listet opp seks sakstyper som er prioritert ved gjennomføring av etterforskning og iverksettelse på stedet. Blandt de seks kategoriene er hatkriminalitet.⁶ Hatkrim er dermed et prioritert område for politiet.

¹ Straffeloven 2005, Lov 20 mai 2005 nr. 28 om straff.

² Straffeloven 1902, Lov 22 mai 1902 nr. 10 om straff.

³ Ingrid Hansen, *Hatkriminalitet, anmeldt hatkriminalitet 2016*, Strategisk stab, Oslo politidistrikt 2017 s. 3.

⁴ Line Kaugerud, *Hatkriminalitet og politiarbeid, kunnskapsutvikling, læring og profesjonalisering i politiet*, Universitet i Oslo, 2017 s. 6.

⁵ Politiloven 1995, Lov 4 august nr. 53 om politiet.

⁶ Riksadvokatens rundskriv nr. 1/2016 av 29. februar 2016 s. 7.

Hatkriminalitet kan blant annet defineres som ”*straffbare handlinger som helt eller delvis er motivert av negative holdninger på grunn av etnisitet⁷, religion, homofil orientering og/eller nedsatt funksjonsevne*”.⁸

I straffeloven er det flere straffebestemmelser hvor gjerningsbeskrivelsen omfatter hatkriminalitet. Det er to hovedbestemmelser innenfor hatkrim, strl. § 185 om hatefulle ytringer og strl. § 186 om diskriminering. Det er i tillegg fem straffebestemmelser som regnes som sentrale innen hatkrim i straffeloven da hatefullt/diskriminerende motivasjon er av rettslig betydning i disse bestemmelsene:

- § 174 om tortur
- § 264 om grove trusler
- § 272 om grov kroppskrenkelse
- § 274 om grov kroppsskade
- § 352 om grovt skadeverk⁹

Strl. § 77 er en generell straffeskjerpene bestemmelse, og bokstav i) er aktuell i denne sammenheng. Bokstav i) dekker kravet om hatefull/diskriminerende motivasjon.

Bestemmelsen omfatter religion eller livssyn, hudfarge, nasjonale eller etniske opprinnelse, homofile orientering, nedsatte funksjonsevne og andre forhold som støter an mot grupper med et særskilt behov for vern. Denne bestemmelsen omhandler kun de straffebudene som ikke nevner de vernede gruppene, slik som strl. § 185 gjør.¹⁰ I strl. § 185 er det ikke krav om hatefull/diskriminerende motivasjon, dette vil vi komme tilbake til under redegjørelsen av subjektiv skyld.

Interessen for temaet om hatefulle ytringer oppsto da vi hadde en forelesning om dette på skolen. Vi erfarte gjennom praksisåret at hendelser som ble anmeldt, som for eksempel en voldshendelse og hatefulle ytringer hadde blitt fremsatt, kun ble registrert som kroppskrenkelse. Vi har i senere tid forstått at slike saker også skal bli kodet som hatkriminalitet. Dersom ikke dette blir gjort riktig vil også etterforskningen kunne bli begrenset. Vi erfarte at det var lite fokus på hatkrim da vi var i praksis, som var to ulike

⁷ Under etnisitet inngår også antisemittisme og antisiganisme.

⁸ Hansen, *Hatkriminalitet* s. 3.

⁹ Spurkland, K. *Hatkrim, rettslige og praktiske spørsmål*. Oslo 2015, s. 8.

¹⁰ *Ibid.*

steder i landet. Vi mener at det kan ha sammenheng med at mange politibetjenter ikke har nok kunnskap om dette temaet til å kunne oppdage at det kan være snakk om overtredelse av strl. § 185. I følge litteratur vi henviser videre til i oppgaven vår, er det trolig politiet i Oslo som de siste årene har fått mest kunnskap om hatkriminalitet. For å kunne forebygge og forfølge slike lovbrudd, mener vi at det er viktig for politiet rundt om i landet å ha kunnskap om bestemmelsen.

For å tilegne seg kunnskap om hatefulle ytringer kreves det at man får en videre forståelse enn det som følger av ordlyden i strl. § 185. Det kan være utfordrende å skille mellom straffbare- og ikke straffbare ytringer. Grunnloven § 100 verner om ytringsfriheten, og strl. § 185 fører til en begrensning i å ytre seg fritt. Det blir dermed viktig for de som er utsatt for diskriminerende og hatefulle ytringer at politiet vet hvilke ytringer som rammes av straffebudet.

1.2 Problemstilling

Det fremkommer av strl. § 185 at hatefulle ytringer som fremsettes offentlig kan straffes med bot eller fengsel inntil 3 år. Ytringer fremsatt i andres nærvær straffes med bot eller fengsel inntil 1 år. I vår bacheloroppgave vil vi ta for oss alle vilkårene i bestemmelsen og tolke disse. Vi vil anvende juridisk metode, for å finne frem til gjeldende rett for vilkårene i strl. § 185. Vi vil også tolke vilkårene opp mot Grunnloven § 100 om vern av ytringsfriheten, men hoveddelen av oppgaven går ut på å belyse de objektive vilkårene i bestemmelsen.

Problemstillingen vi ønsker å besvare er:

Når anses en ytring som straffbar etter straffeloven § 185, sett i forhold til ytringsfrihetens grenser?

1.3 Ytringsfrihet

Lov 17. mai 1814 Kongeriket Norges Grunnlov (heretter Grunnloven eller GrL.) er den overordnede loven i Norge¹¹. Det vil si at andre lover må tolkes slik at de ikke er i motstrid

¹¹ Kongeriket Norges Grunnlov, gitt i riksforsamlingen på Eidsvoll den 17. mai 1814.

med Grunnlovens bestemmelse. Det er Grl. §100 som verner om ytringsfriheten. Første ledd i Grl. § 100 er som følger ”Ytringsfrihet bør finne sted”¹². Grunnloven § 100 blir brukt i tolkningen av om ytringer er innenfor vernet om ytringsfriheten, eller om de anses som hatefulle, og dermed straffbare, jf. strl. § 185. Vernet om ytringsfrihet utgjør retten til å fremsette ytringer både muntlig og skriftlig, av ethvert innhold til enhver tid. Med ytring menes formidling av ideer eller informasjon og meninger.¹³

Ytringsfriheten er også omhandlet i internasjonale konvensjoner som Norge er folkerettslig forbundet av, som Den europeiske menneskerettskonvensjonen (heretter EMK) artikkel 10¹⁴ og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (heretter SP) artikkel 19¹⁵. EMK artikkel 10 nr. 1 viser til vern om ytringsfriheten, men nr. 2 i bestemmelsen gir en begrensning i ytringsfriheten hvis det kan begrunnes som nødvendig i et demokratisk samfunn. SP artikkel 19 nr. 2 sier at enhver har rett til ytringsfrihet, men bestemmelsen har i likhet med EMK artikkel 10 en unntaksbestemmelse. Nr. 3 i SP artikkel 19 gir en begrensning i ytringsfriheten på noen bestemte vilkår, som vi ikke vil gå nærmere inn på i oppgaven. Ytringsfriheten er en av flere grunnleggende menneskerettigheter, som er vernet blant annet gjennom EMK art. 10 og SP art. 19¹⁶. Norge er et demokratisk styrt land, og for at Norge skal være et demokratisk land er ytringsfriheten en del av selve grunnmuren.

2. Rettskilder og metode

I oppgaven vår vil vi anvende juridisk metode for å kunne finne frem til gjeldende rett etter strl. § 185. Den juridiske metoden handler om å finne frem til innholdet i rettsregelen. Rettskildefaktorer slik som lovteksten, rettspraksis, lovforarbeider og juridisk litteratur er kilder som sier noe om hva en rettsregel er. Lovteksten er den mest sentrale rettskilden, ettersom den er utgangspunktet for videre tolkning. Vi vil dermed trekke informasjon ut av de ulike rettskildene og deretter tolke og analysere disse for å finne frem til rettsregelen.¹⁷ Vi har

¹² Kongeriket Norges Grunnlov.

¹³ Arne Fliflet. Norsk lovkommentar til Grunnloven. Note nr. 228 til Grunnloven § 100. Notene er sist hovedrevidert 27.04.2014.

¹⁴ Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK), 1950, artikkel 10.

¹⁵ FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP), 1966, artikkel 19.

¹⁶ St.meld. nr 26 (2003-2004) pkt. 4.5.3 *Om endring av Grunnloven § 100*.

¹⁷ Erik Magnus Boe, *Grunnleggende juridisk metode: En introduksjon til rett og rettstenkning*, 3.utgave, Oslo 2012 s. 81-86.

brukt lovdata.no og rettsdata.no for å søke etter lovtekster, rettspraksis, forarbeider til loven og juridisk litteratur.

Lovtekster inneholder ofte skjønnsmessige begreper som må tolkes og analyseres. I strl. § 185 er det også begreper i lovteksten som er skjønnsmessige, slik som for eksempel “*hatefull ytring*”. For å kunne finne ut av hva som omfattes av dette begrepet, må vi tolke det ved å se på blant annet rettspraksis og juridisk teori. Etter ikrafttreddelsen av straffeloven 2005 er det ingen Høyesterettsdommer som omhandler strl. § 185. I den gamle straffeloven av 1902 § 135 a er det mer omfattende rettspraksis i form av Høyesterettsdommer, som vi vil bruke for å tolke vilkårene i bestemmelsen, da innholdet i bestemmelsen fra den gamle og nye loven i stor grad er lik.

Formuleringen fra den gamle straffebestemmelsen § 135 a i 1902 loven til den nye § 185 er noe annerledes, men det er kun gjort mindre endringer. Den gamle strl. § 135 a ble innført i straffeloven av 1902 i 1970, som følge av FNs konvensjon om rasediskriminering som ble vedtatt i 1965¹⁸. I senere tid har § 135 a gjennomgått mindre endringer, som blir vist til underveis i besvarelsen der det er relevant. I strl. § 185 ble bestemmelsens rekkevidde utvidet. Utsatte grupper skal nå få et mer omfattende vern mot grove rasistiske og andre krenkende ytringer.¹⁹ Vi har tatt utgangspunkt i rettsavgjørelser og forarbeider som omhandler både den nye strl. § 185 og den gamle strl. § 135 a for å best mulig belyse vilkårene i bestemmelsen. Videre vil vi se på grensen mellom hatefulle ytringer og ytringsfriheten.

3. Hoveddel

3.1 Innledning

Grensen mellom hvilke ytringer som er hatefulle, og dermed straffbare og ikke er i noen tilfeller vanskelig å trekke. Dermed må man ved tolkningen og anvendelsen av strl. § 185 ta hensyn til Grl. § 100 om vern av ytringsfriheten, og dette gjør slik at det blir en

¹⁸ Ot.prp. nr. 33 (2004-2005) pkt. 3.5.1.

¹⁹ Magnus Matningsdal. Norsk Lovkommentar til straffeloven. Note nr. 1224 til strl. § 185. Noten er sist hovedrevidert 30.08.17.

innskrenkende tolkning av strl. § 185. Grl. § 100, andre ledd åpner for inngrep i ytringsfriheten, men kun hvis det lar seg "...forsvare holdt opp imot ytringsfrihetens begrunnelse i sannhetssøken, demokrati og individets frie meningsdannelse"²⁰. Dette fører til at det blir et unntak om å ytre seg fritt uten at det medfører straff, men kun med forbehold om de tre nevnte hensynene.

I dette kapitlet skal vi ta for oss straffbarhetsvilkårene, samt de objektive vilkårene i strl. § 185. Gjennom besvarelsen vil interesseavveiningen mellom Grl. § 100 og strl. § 185 komme til syne, men dette vil være mest vektlagt i siste del av kapitlet.

3.2 Straffbarhetsvilkårene

I Norge er det fire straffbarhetsvilkår som må være til stede for å kunne straffes for en kriminell handling. De to første er objektive, mens de to siste er subjektive vilkår. Det første vilkåret innebærer at den kriminelle handlingen må være nedfelt i en lov, som følger av legalitetsprinsippet, jf. Grunnloven § 96. Det andre vilkåret er at det ikke må foreligge straffrihetsgrunner, jf. strl. §§ 17-19. Det tredje vilkåret er at gjerningspersonen må ha utvist den skyld straffebudet krever, som i hovedregelen er forsett, jf. strl. § 21, dersom ikke annet er spesifisert i lovparagrafen. Med forsett menes at gjerningspersonen må være klar over handlingene sine. Det finnes tre former for forsett jf. strl. §22. Hensiktsforsett foreligger når gjerningspersonen har til hensikt å oppnå en følge. Sannsynlighetsforsett foreligger når gjerningspersonen egentlig ikke ønsker at følgen av handlingen skal inntre. Eventuelt forsett er når gjerningspersonen anser en følge for mindre en overveiende sannsynlig, men allikevel velger å foreta handlingen. Den andre skyldformen er uaktsomhet, jf. strl § 23, som sier at den som handler i strid med forsvarlig opptreden på et område, og som ut fra sine personlige forutsetninger kan bebreides, er uaktsom. Det siste vilkåret er at gjerningspersonen må være strafferettslig tilregnelig, jf. strl. § 20.²¹

Dersom et av disse vilkårene ikke er tilstede, er det heller ikke grunnlag for å ta ut tiltale mot eller dømme en person for sine ytringer. Vi vil videre i oppgaven ta for oss

²⁰ Kongeriket Norges Grunnlov.

²¹ Steinar Fredriksen, *Lovbrudd, skyld og straff. Hovedlinjer i alminnelig strafferett*, Oslo 2016 s. 54-55.

legalitetsprinsippet og subjektiv skyld. Deretter vil vi fokusere på å drøfte de objektive vilkårene i strl. § 185.

3.2.1 Legalitetsprinsippet

Det første vilkåret om at handlingen må rammes av normen i et straffebed knytter seg til legalitetsprinsippet, jf. Grunnloven § 96, om at *“ingen kan dømmes uten lov eller straffes uten dom”*²². Dette blir kalt det strafferettslige legalitetsprinsippet og har vært i Norges Grunnlov siden dens vedtakelse i 1814²³. For at en person skal kunne straffes etter strl. § 185 må gjerningspersonen sine ytringer dekket av ordlyden i bestemmelsen. Dette omtales også som lovkravet.

Inngripende makt som straff er overfor borgerne det mest inngripende tiltaket myndighetene kan utføre i Norge.²⁴ I Grunnlovens §113 står det skrevet *“Myndighetenes inngrep overfor den enkelte må ha grunnlag i lov”*²⁵. Denne bestemmelsen kom til i Grunnlovens revisjon i 2014 og lovfester det ulovfestede legalitetsprinsippet innenfor forvaltningsfeltet. Kravet om hjemmel i lov finnes også i strl. § 14. Den sier at *“strafferettslige reaksjoner...kan bare illegges med hjemmel i lov”* jf. strl. §§ 29 og 30. Vilkaåret stiller et krav om at handlingen som er gjort må dekket av et straffebed.²⁶ Man kan ikke straffes for en handling som ikke har et dekkende straffebed på gjerningstidspunktet. Man kan altså ikke straffes for en handling som har fått en dekkende bestemmelse mellom gjerningstidspunktet og pådømmelsen, jf. Grl. § 97.²⁷

Lex superior-prinsippet er et rettslig prinsipp som innebærer at regler av høyere rang går foran regler av lavere rang, dersom to regler er i strid med hverandre. Ved for eksempel motstrid mellom Grunnloven og formell lov er det Grunnloven som går foran loven.

²² Kongeriket Norges Grunnlov.

²³ Fredriksen, *Hovedlinjer i alminnelig strafferett* s. 58.

²⁴ *Ibid.*

²⁵ Kongeriket Norges Grunnlov.

²⁶ Fredriksen, *Hovedlinjer i alminnelig strafferett* s. 58-59.

²⁷ Kongeriket Norges Grunnlov.

Legalitetsprinsippet og lex superior-prinsippet kan ses i sammenheng og utgjør de viktigste rettslige skrankene for politiets myndighetsutøvelse.²⁸

3.2.2 Subjektiv skyld

I strafferetten er det som nevnt to grader av skyld, forsett, jf. strl. § 22 og uaktsomhet, jf. strl. § 23 som gjerningspersonen må ha utvist. Forsettskravet er den alminnelige skyldformen i spesiallovgivningen²⁹. Unntaket følger av strl. § 21 ”...med mindre annet er bestemt”, som viser til skyldkravet uaktsomhet eller grov uaktsomhet.

Det er et krav om at skylden skal dekke alle de objektive vilkårene i straffebudet. Dette kalles dekningsprinsippet³⁰, og gjelder både når skyldkravet er forsett, jf. strl. § 21, og når det er uaktsomhet, jf. strl. § 23. Skyldkravet etter strl. § 185 er forsett eller grov uaktsomhet. Dette vil vi kort behandle her, ettersom de objektive vilkårene i bestemmelsen er hovedfokuset i oppgaven. For bestemmelsen innebærer skyldkravet at gjerningspersonen har satt frem en ytring med forsett eller opptrådt grovt uaktsomt, og som dekker alle de objektive vilkårene. For at en person skal kunne straffes etter strl. § 185 må den subjektive skylden ha vært til stede på handlingstidspunktet.

Med forsett menes at gjerningspersonen kommer med en ytring som dekker gjerningsbeskrivelsen i straffebudet. Det vil si at han må ha ønsket å fremsette en ytring, som nevnt i bestemmelsen, forstod eller regnet det som overveiende sannsynlig at han gjorde det, eller mulig jf. strl. § 22. Forsett er den alvorligste graden av skyld.³¹

Et felles vilkår for hatkrimbestemmelsene er at handlingen er rasistisk motivert. Men i strl. § 185 er det ikke krav om at ytringen skal være motivert av hat eller negative holdninger til en av gruppene som er særskilt vernet.³² Grunnen til dette er at skyldkravet i tillegg er grov uaktsomhet, jf. strl. § 23, andre ledd. Med grov uaktsomhet menes at gjerningspersonen ikke

²⁸ Ragnar L. Auglend, Henry John Mæland, & Knut Røsandhaug, *Politirett 2*. Utgave, Oslo 2014 s. 102.

²⁹ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) pkt. 10.2.4.

³⁰ Fredriksen, *Hovedlinjer i alminnelig strafferett* s. 67-69.

³¹ Fredriksen, *Hovedlinjer i alminnelig strafferett* s. 66-67.

³² Spurkland, *Hatkrim, rettslige og praktiske spørsmål* s. 35.

forsto at ytringen han fremsatte dekket av gjerningsbeskrivelsen, men at han sterkt kan bebreides for det, og ytringen er svært klanderverdig³³. Det er nok at ytringen ble oppfattet å ha rasistisk motivasjon.³⁴

Før endringen av strl. § 135 a i 1902 loven var skyldkravet kun forsett. Lovendringen skjedde i 2005, og bestemmelsen rammer nå også grov uaktsomhet.³⁵ Et krav om forsett i strl. § 185 innebærer at retten må ta stilling til forhold som knytter seg til gjerningspersonens tankeprosess på handlingstidspunktet. Derimot vil vurderingen om gjerningspersonen kan straffes for grov uaktsomhet knytte seg mot selve handlingen. Dette alternativet har betydning først og fremst ved at den letter bevisbyrden. Allikevel skal det mye til for at kravet om grov uaktsomhet foreligger i lovens forstand.³⁶

3.2.3 Villfarelse

Faktisk uvitenhet, jf. strl. § 25 og rettsuvitenhet, jf. strl. § 26 er to typer uvitenhet som straffelovgivningen tar for seg. Er uvitenheten grov uaktsom, straffes handlingen når grov uaktsomt lovbrudd er straffbart, jf. strl. § 185. Rettsuvitenhet foreligger når gjerningspersonen er ukjent med at ytringen han setter frem er ulovlig. Det vil blant annet si at gjerningspersonen på handlingstidspunktet ikke visste hvor grensen for straffbare ytringer gikk, eller at han ikke er kjent med at straffebudet finnes. Rettsuvitenhet har et strengt aktsomhetskrav, og det skal mye til for å ikke bli dømt.³⁷ Hovedregelen er at rettsvillfarelse ikke fritar for straff³⁸.

3.3 Den objektive gjerningsbeskrivelsen

3.3.1 Ordlyden i straffeloven § 185

Lovteksten lyder følgende:

³³ Fredriksen, *Hovedlinjer i alminnelig strafferett* s. 85.

³⁴ Spurkland, *Hatkrim, rettslige og praktiske spørsmål* s. 35.

³⁵ Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) pkt. 10.7.1.

³⁶ Ot.prp.nr.33 (2004-2005) pkt. 17.1.6.5.

³⁷ Fredriksen, *Hovedlinjer i alminnelig strafferett* s. 79-80.

³⁸ Spurkland, *Hatkrim, rettslige og praktiske spørsmål* s. 35.

Med bot eller fengsel inntil 3 år straffes den som forsettlig eller grovt uaktsomt offentlig setter frem en diskriminerende eller hatefull ytring. Som ytring regnes også bruk av symboler. Den som i andres nærvær forsettlig eller grovt uaktsomt fremsetter en slik ytring overfor en som rammes av denne, jf. annet ledd, straffes med bot eller fengsel inntil 1 år.

Med diskriminerende eller hatefull ytring menes det å true eller forhåne noen, eller fremme hat, forfølgelse eller ringeakt overfor noen på grunn av deres

- a) hudfarge eller nasjonale eller etniske opprinnelse,*
- b) religion eller livssyn,*
- c) homofile orientering, eller*
- d) nedsatte funksjonsevne.*

3.3.2 Ytringen må være diskriminerende eller hatefull

Straffelovens §185 har et krav om at ytringen må være diskriminerende eller hatefull.

Ytringen kan være i form av muntlige utsagn eller skriftlige. Ytringer kan også komme i form av bilder og symboler. I strl. §185, andre ledd blir det nærmere beskrevet hva som ligger i begrepene diskriminerende eller hatefulle ytringer. Det står skrevet ”*Med diskriminerende eller hatefulle ytringer menes det å true eller forhåne noen, eller fremme hat, forfølgelse eller ringeakt overfor noen*”³⁹.

Innholdet i oppramsingen skrevet i strl. §185, andre ledd er i liten grad nærmere definert i forarbeider eller rettspraksis. Bestemmelsen gir uttrykk for rene meningsytringer, og det er klart at hatefulle eller diskriminerende ytringer er kjernen i bestemmelsen. Ytringer kan forstås som oppfordringer eller trusler om å utsette enkeltpersoner eller grupper av mennesker som tilhører en av de vernede gruppene for ulovlige handlinger⁴⁰.

For å kunne definere innholdet i en ytring, for slik å finne frem til om gjerningsbeskrivelsen i straffebudet er overtrådt, må ytringen tolkes. I forarbeidene til strl. § 135a i 1902 loven er det lagt til grunn at utgangspunktet for tolkningen må være hvordan den alminnelige tilhører eller leser vil oppfatte utsagnet.⁴¹ I tillegg legges det vekt på at ”*ingen skal risikere strafferettslig*

³⁹ Straffeloven 2005, Lov 20 mai 2005 nr. 28 om straff § 185.

⁴⁰ Likestillings- og diskrimineringsombudet, *Hatytringer og hatkriminalitet*, LDO, 2015.

⁴¹ Ot.prp. nr. 33 (2004-2005) pkt. 17.1.6.8.

ansvar ved at utsagn tillegges et meningsinnhold som ikke er uttrykkelig uttalt, dersom dette ikke med rimelig stor sikkerhet kan utledes av sammenhengen”⁴². Det vil si at en person kun kan straffes for det vedkommende faktisk har ytret.⁴³

Dersom utsagnet er fremført i en debatt eller som slagord i en demonstrasjon kan det ha innvirkning på hvordan utsagnet tolkes. Det er sammenhengen ytringen er fremsatt i som får betydning for hvordan den tolkes.⁴⁴ Tolkningen av meningsinnholdet i et utsagn er behandlet i flere dommer.

I en dom fra Høyesterett om hatefulle ytringer mot en dørvakt grunnet hans hudfarge vises det til flere eksempler på hvordan domfeltes utsagn ble tolket. Domfelte hadde i beruset tilstand fremsatt diskriminerende og hatefulle ytringer mot dørvakten. Ytringene ble fremsatt i nærvær av et titalls andre personer på stedet.⁴⁵ Blant annet skal domfelte gjentatte ganger ha omtalt fornærmede som “*jævla neger*” og “*jævla svarting*”. I tillegg hadde domfelte uttalt “*Hvorfor tillates negre å jobbe i Norge*”. I dommen står det skrevet at dersom det foreligger flere utsagn, må de tolkes i sammenheng, og ikke separat. Domfelte ble ikke sluppet inn på utestedet av dørvakten, hvorpå utsagnene kom frem. Sammenhengen utsagnene ble fremsatt under, må dermed tolkes i lys av de ytre omstendighetene.⁴⁶

I forhold til hvilke diskriminerende eller hatefulle ytringer som rammes av straffebudet, er det bare grove eller kvalifisert krenkende ytringer som rammes. Terskelen er satt høyt av den grunn at bestemmelsen ikke skal komme i konflikt med GrL. § 100 om vern av ytringsfriheten.⁴⁷ Det er ikke presisert hva som menes med en kvalifisert krenkende ytring. Rettspraksis trekker allikevel frem at det er et moment om ytringen innebærer en grov nedvurdering av en gruppes menneskeverd, og om ytringen oppfordrer eller gir tilslutning til vold eller integritetskrenkelser.⁴⁸

⁴² *Ibid.*

⁴³ *Ibid.*

⁴⁴ *Ibid.*

⁴⁵ Rt 2012 s.536.

⁴⁶ Rt 2012 s.536, avsnitt 19.

⁴⁷ Ot.prp. nr. 33 (2004-2005) pkt. 17.1.1.

⁴⁸ Rt. 2002 s. 1618.

I en dom fra Høyesterett omhandlet som Kjuus-kjennelsen ble lederen av partiet Hvit valgallianse dømt for overtredelse av strl. 1902 § 135 a. Domfelte hadde under et partiprogram fremsatt krenkende uttalelser av rasistisk art mot innvandrere. Et av utsagnene var blant annet ”*Så lenge individet bor i Norge, må han/hun imidlertid sørge for å være 100% steril, og skulle en befruktning på tross av dette finne sted, skal abort foretas...*”⁴⁹. Retten kom frem til at utsagnene gjaldt ekstreme integritetskrenkelser og innebar en grov nedvurdering av en gruppes menneskeverd.⁵⁰

I tillegg er det gjennom forarbeidene og rettspraksis lagt til grunn andre momenter som skal inngå i vurderingen om en ytring er kvalifisert krenkende. Et moment som trekkes frem er blant annet om det er en politisk meningsytring eller sjikane. Sjikane har et svakere vern enn politisk meningsytringer.⁵¹ Tredje ledd i Grl. § 100 verner om ytringer av samfunnsmessig art, såkalte politiske ytringer knyttet til den offentlige debatt. Her sier ordlyden at ”...*særlig tungtveiende hensyn gjør det forsvarlig holdt opp imot ytringsfrihetens begrunnelser*”. Det tilsier at politiske ytringer heller ikke har et absolutt vern.⁵²

Dette kan belyses i Rt. 1981 s. 1305 hvor Høyesterett kom frem til at domfeltes utsagn om innvandringspolitikk og religionen islam ble vernet gjennom ytringsfriheten. Retten skilte mellom de meningsytringene som var av samfunnsmessig art og utsagn som måtte anses å forhåne muslimske innvandrere. De ytringene som domfelte uttalte som var direkte rettet mot muslimene som minoritetsgruppe ble derimot omfattet av strl. § 135 a, fordi de var såpass krenkende. Utsagnene var blant annet ”*Islamittenes horder i vår hovedstad, fremmedarbeidere, vil bygge moské. Det er intet mindre enn et frekt forsøk på å innføre barbari i et sivilisert land*”.⁵³

3.3.3 Bruk av symboler

Som nevnt i punkt 3.3.2 regnes også symboler som diskriminerende eller hatefull ytring. Bruk av symboler som ytring ble inntatt i strl. § 135 a i 2003. Tidligere var symboler omfattet

⁴⁹ Rt. 1997 s. 1821.

⁵⁰ *Ibid.*

⁵¹ Spurkland, *Hatkrim, rettslige og praktiske spørsmål* s. 34.

⁵² Kongeriket Norges Grunnlov.

⁵³ Rt. 1981 s. 1305.

av begrepet “annen meddelelse”. I forarbeidene til loven ble det uttalt at formålet med denne ordlyden var å tydelig få frem at bruk av symboler også er en form for meddelelse som ble rammet av bestemmelsen.⁵⁴

Med symboler menes eksempelvis Hitler - hilsen og hakekors. I Sjølie-saken som vi vil komme tilbake til senere i oppgaven ble det blant annet brukt rasistiske symboler i form av det amerikanske sørstatsflagget.⁵⁵ Symbolbruk må sees i sammenheng med vilkårene i strl. § 185. Ytringen må også være av kvalifisert krenkende art⁵⁶. Den må i tillegg ses i sammenheng med hvilken kontekst symbolene brukes i og hvordan allmennheten oppfatter bruken av symbolene.⁵⁷

Den tidligste dommen vi klarte å finne som omhandlet strl. § 135 a ved bruk av symboler var i Rt. 1994 s. 768. Domfelte hadde der lagd og tent på et trekors, før han hadde knust døren til en butikk eid av en pakistaner og skrevet forkortelsen “KKK” og ordet “Pakkis” på veggen. Høyesterett uttalte at skadeverket i kombinasjon med skrevne ord, uttrykk og symboler ble ansett som en “...uttalelse eller annen form for meddelelse” etter daværende strl. § 135 a.⁵⁸

3.3.4 Ytringen må diskriminere noen ut i fra bestemte kriterier

For at den hatefulle eller diskriminerende ytringen skal dekkes av bestemmelsen i strl. §185 må ytringen ha karakter av diskriminering ut i fra de kriteriene som er nevnt i bestemmelsen bokstav a til d. Nå skal vi se på hva som menes med de ulike alternativene i strl. §185, andre ledd bokstav a- d).

Det fremkommer av bokstav a) ”hudfarge eller nasjonale eller etniske opprinnelse”. Med etnisitet menes nasjonal opprinnelse, altså hvor personen stammer fra. Etnisitet omfatter også språk og hudfarge, jf. likestillings- og diskrimineringsloven § 6.⁵⁹ Om en person velger å

⁵⁴ Ot.prp. nr. 109 (2001-2002) pkt. 3.3.1.

⁵⁵ Rt. 2002. s. 1618.

⁵⁶ Ot.prp. nr. 109 (2001-2002) pkt. 3.3.1.

⁵⁷ Ot.prp. nr. 33 (2004-2005) pkt. 17.1.6.8.

⁵⁸ Rt. 1994. s. 768.

⁵⁹ Lov om likestilling og forbud mot diskriminering (likestillings- og diskrimineringsloven) 19.12.2017.

bleke huden sin, eller blir mørkere i huden grunnet sol eller falsk sol i form av solarium vil vedkommende ikke dekkes av dette.⁶⁰

I dørvakt-saken som tidligere nevnt i oppgaven ble domfelte dømt av Høyesterett for overtredelse av den gamle strl. § 135 a, som samsvarer med den nye strl. § 185. Domfelte hadde forhånet fornærmede grunnet hans hudfarge eller etniske opprinnelse ved å komme med utsagnene “*jævla neger*” og “*jævla svarting*”.⁶¹ I denne saken ble det klart at omstendighetene utsagnene ble fremsatt under, må klart ha vært å underkjenne arbeidet dørvakten utførte ut fra hans hudfarge. Dette begrunnet Høyesterett med domfeltes utsagn “*hvorfor tillates negre å jobbe i Norge*” og spørsmålet til overordnede om “*hvor lenge han hadde tenkt til å la en neger styre døren til utestedet*”. Spørsmålene viser hen til at domfelte ikke så det som forsvarlig å la en farget utføre arbeid som dette. Det er således utsagn som er en tydelig nedvurdering av fornærmede ut fra hans hudfarge.⁶²

Et annet eksempel er en dom fra Oslo tingrett i 2016 hvor en mann ble dømt for å ha grovt uaktsomt forhånet en kvinne på grunn av hennes hudfarge eller nasjonale eller etniske opprinnelse. Domfelte fikk kjennskap til at en kjent norsk kvinne ventet barn med en norsk politiker. Faren til kvinnen er fra Afrika, og moren er fra Norge. Domfelte skrev et innlegg på hennes åpne Facebook-profil, og hadde innhold av utsagnene “*frekke motbydelige halvape*” og “*jævla nigger*”. Retten kom frem til at utsagnene er en grov nedvurdering og hån av andres menneskeverd, og er ikke vernet gjennom ytringsfriheten.⁶³

Domfelte hadde under gjeldende tidspunkt vært medlem av Facebook i flere år, og forklarte at han var inne på siden en gang i uken. Domfelte hadde forklart i retten at innlegget i utgangspunktet var ment å bli sendt som en personlig melding på Facebook, men at det ikke gjorde noe at den var offentlig, da han syntes at det var bra at flere fikk lest meldingen hans. I forhold til skyldkravet forsett eller grov uaktsomhet etter strl. § 185 fremsto det som grovt

⁶⁰ Spurkland, *Hatkrim, rettslige og praktiske spørsmål* s. 11.

⁶¹ Rt. 2012 s. 536, avsnitt 2.

⁶² Rt. 2012 s. 536, avsnitt 23.

⁶³ Rettspraksis i hatkriminalitet, *Et utvalg saker fra Oslo tingrett 2015 - 2017*, Oslo politidistrikt oktober 2017. s. 11-13. saksnummer: 16- 051378MED-OTIR/ Dom av 04.05.2016. Hentet 08.02.18 fra: <https://kriminalitetsforebygging.no/wp-content/uploads/2017/11/rettspraksis-i-hatkriminalitet-et-utvalg-saker-fra-oslo-tingrett-20152017.pdf>

uaktsomt av domfelte å trykke send, uten videre å ha undersøkt hvor meldingen endte opp i tillegg til det faktum at han hadde kjennskap til Facebook.⁶⁴ Denne dommen belyser i tillegg kravet til grov uaktsomhet etter strl. § 185.

I bokstav b) står det ”*religion eller livssyn*”. Begrepet omfatter alle religioner og livssyn. I 2005 ble ”trosbekjennelse” fra den gamle straffeloven § 135 a byttet ut med nåværende innhold, jf bokstav b). Endringen førte til at også sekulære livssyn omfattes.⁶⁵ For at noe skal kunne kalles en religion eller et livssyn er det visse krav. Religionene eller livssynet må ha en viss form for rekkevidde og ha en form for helhetssyn. Det som faller utenfor alternativet er blant annet foreninger som driver med kulturell og humanitært arbeid. I tillegg kan begrepet være vanskelig med tanke på nyreligiøse bevegelser.⁶⁶

I forbindelse med ytringsfriheten skal saklig og objektiv kritikk av en bestemt folkegruppe ikke rammes.⁶⁷ Men dersom negative uttalelser for eksempel retter seg direkte mot muslimske innvandrere i Norge, og ikke uttalelser om islam generelt vil bestemmelsen anvendes. Dette kan belyses i Rt. 1981 s. 1305, som nevnt ovenfor i punkt 3.3.2. Her hadde domfelte, som var en representant fra “*Organisasjonen mot skadelig innvandring i Norge*” spredt 16 000 løpesedler som inneholdt kraftige angrep mot religionen islam, og negative uttalelser mot muslimer i Norge. Blant annet var det skrevet følgende: “*Islam kalles religion, lovverk og kultur, men er faktisk betegnelse for terrorisme, rå manns religion og kvinneundertrykkelse, hensynsløs overbefolkning og enorm nød.*”⁶⁸

Høyesterett la til grunn at uttalelser om islam som religion ikke kan rammes av strl. § 135 a. Men at de uttalelser som direkte angriper muslimske innvandrere vil rammes av bestemmelsen. Bakgrunnen for dette var at retten ikke fant det tvilsomt at de beskyldningene som ble fremsatt var av kvalifisert krenkende art, og inneholdt en tydelig forhånelse av den islamske innvandrergruppe i Norge på grunn av deres trosbekjennelse og etniske opprinnelse. I forhold til Grl. § 100 ble domfeltes utsagn om Islam som religion vernet på bakgrunn av frimodige ytringer som loven beskytter. Men likevel anså retten det slik at vernet om

⁶⁴ Rettspraksis i hatkriminal saker, s. 11-13.

⁶⁵ Ot.prp. nr. 33 (2004-2005) kap. 20 s. 215.

⁶⁶ Spurkland, *Hatkrim, rettslige og praktiske spørsmål* s. 11-12.

⁶⁷ Ot.prp. nr. 48 (1969-1970) s. 16.

⁶⁸ Rt. 1981 s. 1305.

ytringsfriheten ble tillagt liten vekt ved straffbarhetsvurderingen da uttalelsene også angikk nevnte gruppe i Norge.⁶⁹

Bokstav c) omfatter ”*homofile orientering*”. Begrepet vil dermed beskytte all leveform som har sammenheng med den homofile legning.⁷⁰ ”Orientering” erstatter begrepene ”legning” og ”leveform” fra den gamle strl. § 135 a. Bifile personer vil således også omfattes. Derimot vil andre seksuelle orienteringer ikke tilhøre denne gruppen, fordi det også vil omfatte heterofile, som ikke har behov for slikt vern etter denne bestemmelsen.⁷¹

I en dom fra Høyesterett omtalt som Bratterud-saken, omhandles temaet om homofil orientering. Pastor Bratterud hadde uttalt seg om homofile på en nærradiosending i Oslo. Pastoren hadde blant annet uttalt følgende på radiosendingen ”... *Så vil vi gjerne oppfordre alle de kristne - de som virkelig tror på Gud å bryte den djevelske makten som homofilien representerer i dette landet. Og vi vil også be om at alle som representerer denne åndsretning blir fjernet fra ledende stillinger i landet vårt.*”⁷²

Domfelte Pastor Bratterud ble tiltalt for brudd på gamle straffelovens §135 a. Høyesterett uttalte at strl. §135 a også omfatter religiøs forkynnelse og at en direkte sitering av bibelen faller utenfor paragrafens bestemmelse. Men selv om utsagn fra bibelens forstand blir brukt må man være varsom og vise hensyn til de vernede gruppene i bestemmelsen. Høyesterett kom til at Pastor Bratterud kunne dømmes for overtredelse av straffeloven under tvil. Han ble dømt grunnet hans utsagn om at homofile måtte fjernes fra deres ledende stillinger i arbeidslivet.⁷³

Bokstav d) er det siste alternativet i bestemmelsen og omfatter ”*nedsatte funksjonsevne*”. Utrykket omfatter fysiske, psykiske og kognitive funksjoner. Nedsatte fysiske funksjoner vil eksempelvis være svekkelse av de fysiske sansene som syn og bevegelighet. Med psykiske nedsatte funksjonsevner kan i lovens forstand forstås som sykdommer og psykiske lidelser. Nedsatte kognitive funksjonsevner vil eksempelvis være nedsettelse av mentale prosesser

⁶⁹ Rt. 1981 s. 1305.

⁷⁰ Magnus Matningsdal. Norsk Lovkommentar til straffeloven. Note nr. 1236 til strl. § 185. Noten er sist hovedrevidert 30.08.17.

⁷¹ Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) pkt. 10.7.4.3.

⁷² Rt. 1984 s. 1359.

⁷³ Rt. 1984 s.1359.

som blant annet språk og hukommelse.⁷⁴ Det stilles ikke noe krav til alvorlighet eller varighet, men avgrenses mot forbigående forhold som ikke påvirker funksjonsevnen betydelig.⁷⁵

På bakgrunn av at diskrimineringslovgivningen ble revidert i 2013 ble bokstav d) tilføyd i den gamle strl. § 135 a samme år, i påvente av at nåværende straffelov trådte i kraft. Departementet begrunnet dette med at "*Personer med nedsatt funksjonsevne bør gis et strafferettslig vern i forhold til hatefulle ytringer*".⁷⁶ Vi har søkt på rettsdata og kontaktet personer som jobber med temaet, men så langt er det ingen dommer eller pågående saker som vi har klart å finne som omhandler strl. § 185 om nedsatt funksjonsevne.

3.3.5 Det må være fremsatt en ytring- offentlig eller overfor en som rammes av ytringen i andres nærvær

Offentlig

Det vilkår for straffansvar etter strl. § 185, første ledd er at ytringen må være fremsatt offentlig. Dette er kjerneområdet for straffebudet. Hva som regnes som offentlig sted og offentlig handling/ytring er definert i strl. § 10.⁷⁷ Legaldefinisjonen av vilkåret er behandlet i strl. § 10, andre ledd.

Første ledd i paragrafen slår fast hva som menes med offentlig sted. Et offentlig sted er definert som et sted som er ment for alminnelig ferdsel eller et sted der allmennheten faktisk ferdes. At området er privateid er uten betydning. Slik som privat veg⁷⁸ kan også omfattes dersom folk flest ferdes der. Det samme gjelder dersom et området eies av det offentlige. Parker, gater, strender og stier er eksempler på hva som regnes som offentlig sted. I tillegg regnes steder slik som kjøpesentre, kinoer og utesteder som offentlig sted.⁷⁹

⁷⁴ Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) pkt. 12.2.5.

⁷⁵ Prop.88 L (2012-2013) pkt. 4.3.1.

⁷⁶ Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) pkt. 10.7.4.3.

⁷⁷ Bestemmelsen er den samme som i strl. § 7 i 1902 loven.

⁷⁸ Rt. 1959 s. 578.

⁷⁹ Spurkland, *Hatkrim, rettslige og praktiske spørsmål* s. 31.

Dernest er handlingen offentlig når den er foretatt i nærvær av et større antall personer, jf. strl. § 10, andre ledd, første setning. I følge forarbeidene betyr dette mer en 20-30 personer⁸⁰. Om handlingen er foretatt på privateid område er uten betydning når det er et større antall personer som overværer ytringen.

Videre er handlingen offentlig når den lett kan iakttas fra et offentlig sted og er iaktatt fra et slikt sted, jf. strl. § 10, andre ledd, første setning. Vilkårene her er kumulative. Iaktatt dekker handlingen både når den ses og høres, altså av noen som er der eller i nærheten. Det involverer blant annet bruk av høyttaler.⁸¹

Det siste alternativet i strl. § 10, andre ledd er at den offentlige handlingen består i fremsettelse av en ytring, som er ”...fremst på en måte som gjør den egnet til å nå et større antall personer”⁸². Ytringen kan være muntlig, skriftlig, eller i form av tegn, bilder og symboler som nevnt tidligere. Hvordan ytringen fremsettes er ikke av betydning⁸³. Dette alternativet erstatter § 10 i 1902 loven om “trykt skrift”, og kom inn i straffeloven i 2005. Definisjonen av offentlig handling er i dag teknologinøytral.⁸⁴ Ytringer som omfatter budskap gjennom aviser, radio og åpne internettsider regnes som offentlig hvis de er egnet til å nå et større antall personer. Det er ikke et krav at 20-30 personer faktisk har fått med seg ytringen, men at den er egnet til å nå så mange.⁸⁵ Det er dermed ikke krav til at ytringen ble oppfattet av andre, men det er nok at den er egnet til å nå et “større antall personer”, for eksempel at ytringen omfatter budskap gjennom fjernsyn.⁸⁶

Et eksempel på en ytring som er fremsatt offentlig finner vi Dørvakt-saken, som nevnt tidligere. Domfelte hadde kommet med utsagn som “jævla neger”, “jævla svarting” og “hvorfør tillates negere og jobbe i Norge”. Utsagnene ble fremsatt i køen til utestedet der domfelte ble nektet adgang grunnet beruselsesgrad. Domfelte forlangte å få snakke med fornærmedes overordnede, hvorpå fornærmede tilkalte sin overordnede og tok domfelte ut av

⁸⁰ Ot.prp.nr. 90 (2003-2004) pkt. 12.2.2.

⁸¹ Magnus Matningsdal. Norsk Lovkommentar til straffeloven. Note nr. 80 til strl. § 10. Noter er sist hovedrevidert 30.08.2017.

⁸² Straffeloven 2005, Lov 20 mai 2005 nr. 28 om straff § 10.

⁸³ Spurkland, *Hatkrim, rettslige og praktiske spørsmål* s. 30.

⁸⁴ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) pkt. 12.2.2.

⁸⁵ Magnus Matningsdal. Norsk Lovkommentar til straffeloven. Note nr. 81 til strl. § 10. Noter er sist hovedrevidert 30.08.2017.

⁸⁶ Ot.prp. nr. 33 (2004-2005) pkt. 17.1.6.2.

køen. Nevnte utsagn ble igjen fremsatt overfor overordnede, med fornærmede noen meter unna.⁸⁷ Det er lagt til grunn at uttalelsene ble fremsatt i nærvær av fornærmede og overordnede.⁸⁸ Det vises i dommen til ”*Dersom ytringen ikke er egnet til å nå et større antall personer, kan den likevel rammes av straffebudet dersom den er fremsatt på et offentlig sted*”.⁸⁹ Det er forøvrig et vilkår at minst en person må ha oppfattet ytringen som ble fremsatt.⁹⁰ Utsagnene domfelte kom med ble ansett for å innebære en grov nedvurdering av en gruppes menneskeverd, og ble derav heller ikke vernet av Grl. § 100.⁹¹

Overfor en som rammes av ytringen i andres nærvær

Strl. § 185 omfatter også “*Den som i andres nærvær forsettlig eller grovt uaktsomt fremsetter en slik ytring overfor en som rammes av denne...*”. Dette alternativet var nytt i 2009, og det er ikke lengre et krav om at ytringen fremsettes offentlig. Dermed omfattes i tillegg hatefulle ytringer som er fremsatt i halvoffentlige eller i private omgivelser.⁹² I følge forarbeidene er bakgrunnen for endringen at strl. § 246 i 1902 loven om krenkelser av æresfølelsen ikke ble videreført.^{93 94}

Tillegget stiller dermed ikke noe krav til hvor eller hvordan ytringen fremsettes, men utgangspunktet er at ytringen må fremsettes overfor en som rammes av denne, og at ytringen fremsettes i andres nærvær. Det vil si at ytringen som er fremsatt må ha tilhørere. Det stilles derimot ikke noe krav til at noen av tilhørerne faktisk har hørt ytringen, jf. “*nærvær*”. Men å fremsette en hatefull eller diskriminerende ytring mot en som rammes av denne uten tilhørere, faller utenfor bestemmelsens virkeområde. Det gjelder for eksempel hvis en hatefull melding er sendt til en bestemt person.⁹⁵

⁸⁷ Rt. 2012 s. 536, avsnitt 11.

⁸⁸ Nærmere beskrivelse i *overfor en som rammes av ytringen i andres nærvær*, se avsnitt nedenfor.

⁸⁹ Rt. 2012 s. 536, avsnitt 14.

⁹⁰ *Ibid.*

⁹¹ Rt. 2012 s. 536.

⁹² Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) pkt. 16.1.

⁹³ *Ibid.*

⁹⁴ Æreskrenkelser ble avkriminalisert ved ikrafttreddelsen av str. av 2005. Bestemmelsen kunne ha rammet hatefulle ytringer som ble fremsatt direkte overfor den de rettet seg mot, men det er i dag kun denne delen av strl. § 185 som rammes av dette alternativet, hvis vilkårene i straffebudet er oppfylt.

⁹⁵ Spurkland, *Hatkrim, rettslige og praktiske spørsmål* s. 31-32.

Hatefulle ytringer fremsatt i andres nærvær overfor en som rammes av ytringen straffes med bot eller fengsel inntil 1 år, som er en mildere straff enn om ytringen er fremsatt offentlig. Dette fordi lovgiver har vurdert at skadepotensialet er mindre når ytringen er fremsatt i halvoffentlige og i private omgivelser⁹⁶. Både ytringer fremsatt offentlig og i andres nærvær overfor en person som rammes av ytringen krever forsett eller grov uaktsomhet, jf. strl. § 185.

3.3.6 Interesseavveiningen mellom ytringsfriheten og hatefulle ytringer

I forbindelse med lovendringer i strl. § 135 a i 2003 og 2005⁹⁷, samt revideringen av Grl. § 100 i 2004 ble terskelen for hva som regnes som kvalifisert krenkende ytringer senket noe⁹⁸. I tillegg ble Norge kritisert av FNs rasediskrimineringskomité (RDK) i en uttalelse den 15. august 2005 for at norsk rett slik den ble anvendt i Sjølie-saken⁹⁹ ikke oppfylte kravene til vern etter RDK¹⁰⁰. På bakgrunn av dette er ikke denne dommen lengre å anse som gjeldende rett. Videre følger en kort beskrivelse av Sjølie-saken, som belyser at Høyesterett fant at de uttalelser som domfelte fremsatte ble vernet av Grl. § 100.

Sjølie-saken omhandlet en demonstrasjon i Askim. Lederen i den nynazistiske gruppen Boot Boys holdt der en kort tale hvor det blant annet ble uttalt følgende: *”Hver dag raner, voldtar og dreper innvandrere nordmenn, hver dag blir vårt folk og land plyndret og ødelagt av jødene som suger vårt land tomt for rikdom og erstatter det med umoral og unorske tanker”*¹⁰¹. I talen hyllet han også Rudolf Hess og Adolf Hitler, før den ble avsluttet med ett minutt stillhet for Rudolf Hess, i tillegg til at det ble ropt *“sieg heil”* gjentatte ganger.¹⁰²

Av de om lag 30 deltakerne som deltok i demonstrasjonen, var alle iført masker og brukte rasistiske symboler som blant annet sørstatsflagg, i tillegg til at flere bar skjold. Lederen ble tiltalt for brudd på strl. § 135 a, men ble frifunnet av Høyesterett. Flertallet mente likevel at domfeltes utsagn om jøder og innvandrere var krenkende og nedsettende, men førstvoterende

⁹⁶ Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) pkt. 16.1.

⁹⁷ Ot.prp. nr. 33 (2004-2005) pkt. 17.1.

⁹⁸ Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) pkt. 10.7.4.2.

⁹⁹ Rt. 2002 s. 1618.

¹⁰⁰ Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) pkt. 10.7.2.

¹⁰¹ Rt. 2002 s. 1618.

¹⁰² Rt. 2002 s. 1618.

i saken falt på slutningen om at tolkningen av utsagnene i talen ikke overskred terskelen om grove eller kvalifisert krenkende ytringer. I tillegg kom retten frem til at utsagnene ikke kunne tolkes som en tilslutning til jødeforfølgelse og aksept av masseutryddelsen av jødene under krigen, men heller som en nazistisk ideologi.¹⁰³

I dommen ble det ikke foretatt noen direkte kobling mellom hatefulle ytringer og ytringsfriheten. De uttalelser som domfelte kom frem med falt ikke utenfor det vern om ytringsfriheten som Grl. § 100 beskytter, på bakgrunn av at flertallet fant at talen ikke inneholdt noen kvalifisert krenkende ytringer.¹⁰⁴

Hatefulle ytringer er klart et av de mest krevende og mest kontroversielle områdene i forbindelse med debatten om ytringsfrihetens grenser.¹⁰⁵ Før revideringen av Grl. § 100 i 2004 ble den kritisert for å være uklar, i tillegg til at den ga for stor adgang til å innskrenke ytringsfriheten. Ytringsfrihetskommisjonen sitt forslag til ny grunnlovsbestemmelse tok sikte på å gi ytringsfriheten et sterkere vern, slik Grl. § 100 er i dag.¹⁰⁶ Kommisjonen mente at utfordringen gjaldt særlig i hvilken utstrekning det burde blitt grepet inn mot ytringer som ikke utløste noen handling.¹⁰⁷ Dagens grunnlovsbestemmelse gir et bedre vern mot diskriminerende og hatefulle ytringer enn tidligere lov.¹⁰⁸

Medlemmer fra Høyre, SV og KrF i kontroll- og konstitusjonskomiteen uttalte i innstilling til Stortinget blant annet at strl. § 135 a ble lagt til grunn som et viktig vern mot kvalifisert krenkende ytringer. Men at anvendelsen av paragrafen i rettspraksis, slik det ble gjort i Sjølie-saken ikke nødvendigvis ble gjort til et uttrykk for gjeldende rett. Flertallet i kommisjonen uttalte at det etter deres forståelse var viktig at strl. § 135 a satte nødvendige grenser for kvalifisert krenkende uttalelser som undertrykte de vernede gruppene i bestemmelsen. Derav ble det i den sammenhengen uttalt at terskelen for hva som kunne regnes som kvalifisert krenkende ytringer i rettspraksis kunne virke noe høy. På bakgrunn av dette ble det foreslått

¹⁰³ *Ibid.*

¹⁰⁴ Rt. 2002 s. 1618.

¹⁰⁵ NOU 1999:27 pkt. 6.3.3.4.

¹⁰⁶ St.meld. nr. 42 (1999-2000) pkt. 4.4. *Om endring av Grunnloven § 100.*

¹⁰⁷ NOU 1999:27 pkt. 6.3.3.4.

¹⁰⁸ St.meld. nr. 26 (2003-2004) pkt. 4.5.7 *Om endring av Grunnloven § 100.*

en ny grunnlovsbestemmelse om ytringsfrihet, som gir et større rom for skjerpning av vernet mot hatefulle og diskriminerende ytringer, samtidig som at strl. § 135 a ble endret.¹⁰⁹

Som nevnt tidligere ble det i 2003 inntatt at også bruk av symboler kan være en ytring som rammes av bestemmelsen. Ved lovendringen i 2005 fikk strl. § 135 a utvidet virkeområde, gjennom endringen av strl. § 7 i 1902 loven, til også å ramme den som fremsetter en grovt krenkende ytring under slike forhold at den var egnet til å nå et større antall personer, selv om ytringen faktisk ikke ble oppfattet av andre.¹¹⁰ Tilføyelsen bygget på definisjonen av en offentlig handling i strl. § 10 i 2005 loven, som utvidet begrepet i strl. 1902 § 7 nr. 2. Ved endringen av strl. § 7 i 2013, ble § 135 a første ledd annet punktum opphevet. Nåtidens strl. § 10 er den samme som etter lovendringen i strl. 1902 § 7. Det vil si at nåværende strl. § 185 ikke innebærer noen realitetsendring.¹¹¹ I 2005 ble i tillegg skyldkravet som nevnt endret, slik at også grov uaktsomhet rammes av bestemmelsen. Ved endringen ble også strafferammen hevet til fengsel inntil 3 år.¹¹²

Formålet med endringen av strl. § 135 a og Grl. § 100 var å gi utsatte grupper et mer omfattende og bedre vern mot grove rasistiske og andre kvalifisert krenkende ytringer, slik strl. § 185 er i dag.¹¹³ Dette kommer til uttrykk blant annet i Dørvakt-saken, som tidligere omtalt og Vigrid-saken.

Vigrid-kjennelsen omhandlet en avisreportasje i VG som lederen, heretter omtalt som domfelte i den nasjonalistiske organisasjonen Vigrid ble intervjuet i. Reportasjen handlet om ritualer for norske ungdommer som var medlemmer i organisasjonen. I intervjuet uttalte domfelte blant annet at *"...jødene er hovedfienden, de har drept vårt folk, de er ondskapsfulle mordere. De er ikke mennesker, de er parasitter som skal renskes ut"*.¹¹⁴

¹⁰⁹ Innst.S nr. 270 (2003-2004) pkt. 4.5.1 *Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om endring av Grunnloven § 100.*

¹¹⁰ Ot.prp. nr. 33 (2004-2005) pkt. 17.1.6.2.

¹¹¹ Prop. 53 L (2012-2013) pkt. 3.6.

¹¹² Ot.prp. nr. 33 (2004-2005) pkt. 20 s. 214.

¹¹³ *Ibid.*

¹¹⁴ RT 2007 s. 1807. Avsnitt 3.

Førstvoterende fant at uttalelsene innebar oppfordringer til integritetskrenkelser, selv om domfelte ikke ga uttrykk i intervjuet at han oppfordret andre til å bruke vold mot jøder.¹¹⁵ Utsagnene må tolkes i sammenheng, og derav kan de ikke forstås på en annen måte enn som en trussel om at vold kunne brukes. I tillegg fant førstvoterende at utsagnene innebar en grov nedvurdering av en gruppes menneskeverd, på bakgrunn av utsagnet ”*De er ikke mennesker, de er parasitter som skal renskes ut*”¹¹⁶. Høyesterett konkluderte dermed med at domfeltes utsagn var kvalifisert krenkende, og rammes av strl. § 135 a.¹¹⁷

I motsetning til Sjølie-saken ble ikke momentet om ytringen innebar en grov nedvurdering av en gruppes menneskeverd lagt til grunn, og man ser tydelig at det har skjedd en endring i rettspraksis.¹¹⁸ Terskelen for kvalifisert krenkende ytringer er dermed senket noe, som følge av revideringen av Grl. § 100 og strl. § 135 a.

4. Avslutning/ oppsummering

Gjennom denne oppgaven har vi tatt for oss vilkårene i straffeloven § 185 om hatefulle ytringer. Vi har sett på grensen mellom hatefulle ytringer opp mot Grunnloven § 100 om vern av ytringsfriheten. Hoveddelen av oppgaven var å redegjøre for vilkårene i straffebudet, og tolke disse ved hjelp av ulike rettskilder for å finne frem til gjeldende rett. Vi har anvendt straffeloven av 1902 § 135 a i store deler av besvarelsen for å kunne finne frem til rettsregelen. Forarbeider, rettspraksis i form av Høyesterettsdommer og juridisk litteratur som sier noe om gjeldende rett har stort sett vært tilknyttet den gamle loven, som er tilsvarende lik den nye straffeloven av 2005 § 185.

Ved bruk av strl. § 135 a har vi møtt noen utfordringer da nevnte paragraf har hatt små endringer gjennom årene. Dette har ført til at vi underveis i oppgaven har nevnt de viktigste lovendringene som har betydning for strl. § 185 slik ordlyden er i dag. I tillegg har vi sett at terskelen for kvalifisert krenkende ytringer er senket noe, som følge av lovendringer i 2003 og 2005 og at Grunnloven § 100 ble endret til sitt nåværende innhold i 2004. Dette medfører

¹¹⁵ RT 2007 s. 1807. Avsnitt 42.

¹¹⁶ *Ibid.*

¹¹⁷ *Ibid.*

¹¹⁸ RT 2007 s.1807. Avsnitt 45.

at rettspraksis før denne tid, ikke nødvendigvis er uttrykk for gjeldende rett. Men de rettskilder vi har brukt før denne endringen vil ikke utgjøre noen stor forskjell med unntak av at terskelen for å straffes for diskriminerende og hatefulle ytringer i dag er lavere enn tidligere, som vi har sett på gjennom oppgaven.

I praksisåret hadde vi liten eller ingen kunnskap om dette temaet. Hatkriminalitet er noe mange utsettes for i hverdagen, og det blir dermed en utfordring dersom slike saker ikke blir oppdaget og kvaliteten på etterforskningen ikke er tilfredsstillende. Vi har gjennom denne oppgaven tilegnet oss kunnskap om gjeldende rett, om et tema som er svært dagsaktuelt. Å jobbe med denne bacheloroppgaven har vært lærerikt og interessant, og kunnskap om hatefulle ytringer vil gjøre oss bedre rustet til politiyrket. I tillegg håper vi at andre som leser denne oppgaven vil bli opplyst om gjeldende rett, jf. strl. § 185.

5. LITTERATURLISTE

JURIDISK LITTERATUR

Boe, Erik Magnus, *Grunnleggende juridisk metode: En introduksjon til rett og rettstenkning*, 3. Utgave, Oslo: Universitetsforlaget 2012.

Fredriksen, Steinar, *Lovbrudd, skyld og straff. Hovedlinjene i alminnelig strafferett*. Oslo, 2016.

Hansen, I. *Hatkriminalitet, Anmeldt hatkriminalitet 2016*. Oslo politidistrikt, april.2017.

Hentet fra:

<https://www.politiet.no/globalassets/dokumenter/oslo/rapporter/anmeldt-hatkriminalitet-oslo/anmeldt-hatkriminalitet-i-oslo-2016-pdf>

Kaugerud, L. *Hatkriminalitet og politiarbeid, Kunnskapsutvikling, læring og profesjonalisering i politiet*. Universitetet i Oslo, 2017. Hentet fra:

<https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/57543/5001Kaugerud.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Spurkland, K, *Rett på gata, rettslige og praktiske spørsmål*. Oslo, 2015

Auglend, Ragnar L., Henry John Mæland og Knut Røsandhaug, *Politirett 2*. Utgave. Oslo, 2014

KONVENSJONER

EMK, Europarådets konvensjon om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter (1950)

FNs SP, De forente nasjoners internasjonale konvensjon om sivile og politiske rettigheter (1966).

LOVER

Kongeriket Norges Grunnlov, gitt i riksforsamlingen på Eidsvoll den 17. mai 1814.

Likestilling- og diskrimineringsloven, 19.12.2017, Lov om likestilling og forbud mot diskriminering.

Politiloven 1995, Lov 4 august nr. 53 om politiet.

Straffeloven, Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff.

Straffeloven, Lov 22. mai 1902 nr. 10 om Almindelig borgerlig Straffelov.

ANDRE KILDER

Innst. S. nr. 270 (2003-2004), *Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om endring av Grunnloven §100*. 2003-2004. Hentet fra:

<https://www.stortinget.no/Global/pdf/Innstillinger/Stortinget/2003-2004/inns-200304270.pdf>

Likestillings- og diskrimineringsombudet, *Hatytringer og hatkriminalitet*. Utgivelsessted:

LDO, 2015. Hentet fra:

http://www.ldo.no/globalassets/03_nyheter-og-fag/publikasjoner/hatytringer_og_hatkriminalitet_rapport.pdf

Riksadvokaten, *Rundskriv nr. 1/2016*: Mål og prioriteringer for straffesaksbehandling i 2016 – Politiet og statsadvokatene. Oslo, 2016. Hentet fra:

<https://fido.nrk.no/cadf78580f9addfde5bccbb34ad75fb78ceb30cb3486846369e0f6f486dad8a4/Mål-og%20prioriteringsskriv2016.pdf>

St.meld. nr. 26. (2003-2004), *Om endring av Grunnloven §100*. Det Kongelige Justis-og Politidepartementet 2003-2004. Hentet fra:

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-26-2003-2004/-id197978/>

St.meld. nr. 42. (1999- 2000), *Om endring av Grunnloven § 100*. Det Kongelige Justis-og Politidepartementet 1999-2000. Hentet fra:

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-42-1999-2000-/id193337/>

DOMMER

Rettspraksis i hatkrim saker, *Et utvalg saker fra Oslo tingrett 2015 - 2017*, Oslo politidistrikt oktober 2017. s. 11-13. saksnummer: 16- 051378MED-OTIR/ Dom av 04.05.2016.

Hentet 08.02.18 fra: <https://kriminalitetsforebygging.no/wp>

[content/uploads/2017/11/rettspraksis-i-hatkrimaker_et-utvalg-saker-fra-oslo-tingrett-20152017.pdf](https://kriminalitetsforebygging.no/wp-content/uploads/2017/11/rettspraksis-i-hatkrimaker_et-utvalg-saker-fra-oslo-tingrett-20152017.pdf)

RT 1959 s. 578

RT 1981 s. 1305

RT 1984 s. 1359

RT 1994 s. 768

RT 1997 s. 1821

RT 2002 s. 1618

RT 2012 s. 536

LOVKOMMENTARER

Filflet, Arne. *Norsk lovkommentar til Grunnloven §100*. Sist hovedrevidert: 27.04.2014.

Matningsdal, Magnus. *Norsk Lovkommentar til straffeloven §10*. Sist hovedrevidert: 30.08.2017.

Matningsdal, Magnus. *Norsk Lovkommentar til straffeloven §185*. Sist hovedrevidert: 30.08.2017.

LOVFORARBEIDER

NOU 1999:27, *Ytringsfrihetd bør finde Sted, Forslag til ny Grunnlov §100*, Oslo 1999.

NOU 2013:1, *Det livssynsåpne samfunn, om begrepene religion og livssyn*, Oslo 2013.

Ot.prp. nr. 8 (2007-2008), *Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 3005 nr. 28 mv. (skjerpende og formidlende omstendigheter, folkemord, rikets selvstendighet, terrorhandlinger, ro, orden og sikkerhet, og offentlig myndighet)*. Oslo: 2007-2008.

Ot.prp. nr. 22 (2008-2009), *Om lov om endring i straffeloven 20. mai 2005 nr.28 (siste delproposisjon – slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning)*. Oslo: 2008-2009

Ot.prp. nr. 33 (2004-2005), *Om lov om forbud mot diskriminering på grunn av etnisitet, religion mv. (diskrimineringsloven)*. Oslo: 2004-2005.

Ot.prp. nr. 48 (1969-1970), *Om endringen i den alminnelige borgerlige straffelov av 22. Mai 1902 (forbud mot rasediskriminering m.m.)*. Oslo: 1969-1970.

Ot.prp. nr. 90 (2003-2004), *Om lov og straff (straffeloven)*. Oslo: 2003- 2004.

Ot.prp. nr. 109 (2001-2002), *Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven (rasistiske symboler, besøksforbud og strafferammen ved sammenstøt av lovbrudd)*. Oslo: 2001-2002.

Prop. 53 L (2012-2013), *Endring i straffeloven 1902 mv. (offentlig sted, offentlig handling .m.m.)*, Oslo: 2012-2013.

Prop. 88 L (2012-2013), *Diskrimineringslovgivning (diskrimineringsloven om seksuell orientering, likestillingsloven, diskrimineringsloven om etnisitet, diskriminerings- og tilgjengelighetsloven)*, Oslo: 2012-2013.